

При этом классической задачей финансовых органов управления и главным критерием эффективности является обеспечение здорового безинфляционного экономического климата и вытекающей из этого стоимости предприя-

тий. Это в перспективе позволит реализовать унифицированную систему налогообложения, что будет способствовать привлечению инвестиций, опираясь на собственные финансовые ресурсы.

Источники и использованная литература:

1. Slemrod, J. (1990): *Optimal taxation and optimal tax systems*. *Journal of Economic Perspectives*, 4, 157-178.
2. Daveri, F., & Tabellini, G. (2000). *Unemployment, growth and taxation in industrial countries*. *Economic policy*, 15(30), 48-104.
3. Mankiw, N. G., Weinzierl, M., & Yagan, D. (2009). *Optimal taxation in theory and practice*. *Journal of Economic Perspectives*, 23(4), 147-174.
4. Schmitt, N., Tuinstra, J., & Westerhoff, F. (2017). *Side effects of nonlinear profit taxes in an evolutionary market entry model: abrupt changes, coexisting attractors and hysteresis problems*. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 135, 15-38, <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2017.01.008>
5. Bauer, C. J., & Langenmayr, D. (2013). *Sorting into outsourcing: Are profits taxed at a gorilla's arm's length?* *Journal of International Economics*, 90(2), 326-336, <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2012.12.002>.
6. Указ Президента Республики Узбекистан «О концепции совершенствования налоговой политики Республики Узбекистан», от 29.06.2018 г. № УП-5468.
7. Расулев А., Воронин С., Мухитдинов З. (2020). *Модернизация налоговой системы Республики Узбекистан*. *Общество и экономика*, (6), 53-63.
8. Туранов М.Ш. (2020). *Нормативно-правовые основы налогообложения прибыли коммерческих банков*. *Экономика и бизнес: теория и практика*, (6), 258-261.
9. Кундузова К.И. (2022). *Проблемы налогообложения страховых компаний*. *E Conference Zone*, C.9. Retrieved from <http://econferencezone.org/index.php/ecz/article/view/1272>
10. Toshmatov S.A., Abdullaev Z.A., & Ahrorov Z.O. (2022). *Influence of Corporate Income Tax to Loan Loss Provision: Evidence from Uzbekistan*. *Journal of Tax Reform*, 8(3), 236-250.
11. Ahrorov Z.O. (2021). *Profit Tax In Uzbekistan: Analysis Of The State Of Collection And Optimization Of Its Impact On Financial Relations*. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 27(2), 602-611.
12. Ahrorov Z., & Alieva S. (2022). *Formation of Taxable Profit of the Enterprise in the Conditions of Developing Market Relations*. Available at SSRN 4036423. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4036423>;
13. Алиева С.С. (2011). *Совершенствование формирования и распределения прибыли предприятий в условиях модернизации экономики* (Doctoral dissertation. – Ташкент: Банковско-финансовая академия, 2011.–28 с).
14. *Налоговый Кодекс Республики Узбекистан*. Утвержден Законом РУз от 30.12.2019 г. N ЗРУ-599. Ст. 10
15. Данные Центрального банка Республики Узбекистан. <https://cbu.uz/ru/monetary-policy/annual-inflation/indicators/>. Дата обращения 30.12.2022 г.
16. Данные опроса руководителей и главных бухгалтеров предприятий г. Самарканда, Самаркандского района и Жамбайского района Самаркандской области.

**TA'LIM MUASSASALARINI BYUDJETDAN MOLIALASHTIRISH
MABLAG'LARINING TARKIBI VA MANBALARI**

Karlibayeva Gulshat Hojabayevna -
Toshkent davlat iqtisodiyot universitetining
mustaqil tadqiqotchisi

[doi https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a57](https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a57)

Аннотация. Мақоллада та'лим муассасаларини бюджетдан мoliyalashtirish mablag'larining tarkibi va manbalari, moliyaviy rejalashtirish va prognozlash jarayoni, Oliy talimni moliyalashtirish tamoyillari, shu bilan birga davlat tomonidan moliyasining va ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyoti shakllanishi sharoitida oliy ta'limni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmi ta'lim faoliyatining asosiy maqsadlariga erishish uchun ishlatilishi keltirilgan.

Калит so'zlari: oliy talim, innovation, moliyalashtirish tizimi.

**СОСТАВ И ИСТОЧНИКИ БЮДЖЕТНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
УЧРЕЖДЕНИЙ**

Карлибаева Гулшат Хожбаева
Независимый исследователь Ташкентского
государственного экономического университета

Аннотация. В статье рассматриваются состав и источники финансирования образовательных организаций из бюджета, процесс финансового планирования и прогнозирования, принципы финансирования высшей школы, а также механизм финансового обеспечения высшей школы в условиях государственного финансирования и формирование социально ориентированной рыночной экономики, используемой для достижения основных целей ее деятельности.

Ключевые слова: высшее образование, инновации, система финансирования.

*Karlibaeva Gulshat Xojabayevna -
Independent researcher at Tashkent State
University of Economics*

Annotation. The article discusses the composition and sources of financing of educational organizations from the budget, the process of financial planning and forecasting, the principles of financing higher education, as well as the mechanism for financial support of higher education in terms of state funding and the formation of a socially oriented market economy used to achieve the main goals of its activities.

Key words: higher education, innovations, financing system.

Kirish. Moliyaviy boshqaruv jarayonida moliyaviy mexanizm yordamida xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni ular faoliyatining asosiy funktsiyalarini amalga oshirish uchun zarur moliyaviy resurslar bilan ta'minlashga erishiladi. Moliyaviy qollab-quvvatlash mexanizmi yaxlit jarayon bo'lib, oliy ta'lim sohasida ushbu faoliyat turini amalga oshirish tartibini belgilashi kerak.

Moliyaviy mexanizmning dastlabki tarkibiy qismi moliyaviy rejalashtirish va prognozlashdir. Moliyaviy rejalashtirish va prognozlash jarayonida umuman davlatda yaratiladigan moliyaviy resurslar hajmlari, byudjet tizimi orqali jamlanadigan va taqsimlanadigan resurslar hajmlari aniqlanadi.

Moliyaviy rejalashtirish - barqaror iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlash maqsadida davlat iqtisodiyotida moliyaviy resurslarni yaratish manbalari va ulardan foydalanish yo'nalishlarini aniqlashning ilmiy asoslangan jarayonidir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ta'lim muassasalarini byudjetdan moliyalashtirish mablag'larining tarkibi va manbalari o'rnini va ahamiyatini nazariy va amaliy jihatlarini, unga ta'sir etuvchi omillar hamda ularni joriy etish masalalari bir qator iqtisodchi olimlar tomonidan tadqiq etilgan.

Shuningdek, ta'lim muassasalarini byudjetdan moliyalashtirish sohasining ta'siri bo'yicha ko'plab nazariy ilmiy ishlar qilingan va ta'riflar berilgan.

Rossiyalik olim P.S. Kuzminning an'anaviy ravishda ta'lim asosan davlat manfaatlarini sohasi hisoblanadi, chunki aynan davlat ushbu sohani shakllantiradi, uning faoliyat ko'rsatish shartlarini va rivojlanishning asosiy yo'nalishlarini belgilaydi, uning faoliyatini davlat resurslari bilan ta'minlaydi. [1].

Iqtisodchi olim I.Ferova ta'lim muassasalarini byudjetdan moliyalashtirishni davlat tomonidan moliyalashtirish hajmini qisqartirish tendentsiyasi kuzatilgan bo'lsa, ta'lim sifatini, uning xalqaro standartlariga muvofiqligi, ta'limning yangi texnologiyalarini joriy etish, ta'lim sifatiga qo'yiladigan talablar kuchaymoqda. boshqa tomondan, bu moliyalashtirishni doimiy ravishda oshirishni talab qiladideb ta'lidlagan [2].

Ta'lim muassasalarini doimiy ravishda qo'shimcha byudjetdan tashqari mablag'larni qidirmoqda.

Akademik O.T. Bogomolov o'z asarlarida "Ta'lim muassasalarini millatning intellektual, ma'naviy madaniyati har qachongidan ham ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning asosiy omiliga aylanib bormoqda. Aholining etarli darajada umumiy madaniy darajasiz modernizatsiyani amalga oshirish mumkin emas"[3].

S.A.Belyakovning fikricha ta'lim tizimini moliyalashtirish - talabaning o'zi yoki uning oilasi tomonidan emas, balki ushbu xizmatdan foydalanmaydigan davlat (yoki boshqa shaxs) tomonidan talabaga ko'rsatilgan ta'lim xizmatlari uchun haq to'lash bilan bog'liq munosabatlar. Bunda xizmatni oluvchi homiy, oluvchi esa talaba hisoblanadi.[4].

N.Yu. Stesyunichning "har qanday davlatning moliya tizimida davlat byudjeti ustuvor rolni egalaydi - bu hukumat tomonidan ichki va tashqi faoliyatni moliyalashtirish uchun foydalaniladigan pul fondi bo'lib, uning yordamida davlat mamlakatdagi iqtisodiy jarayonlarga ta'sir qiladi" deb ta'kidlagan[5].

I.V. Abankina va E.V. Saviskayalar ta'lim muassasalarini byudjetdan moliyalashtirish rivojlangan mamlakatlar mahsulot tarkibida yangi iqtisodiyot yoki bilimga asoslangan iqtisodiyot deb ta'kidlagan. [6].

Ular ta'lim tizimini moliyalashtirish orqali mamlakatlarda faqat intellektual mehnat hisobidan yaratilgan yalpi ichki mahsulot ulushi uchdan biriga yetib borishini va o'sishini prognoz qilgan.

Iqtisodiyot bo'yicha Nobel mukofoti sovrindori G.S.Bekker o'z nazariyasida intellektual kapitalga ham davlat, ham xususiy sarmoyalarni amalga oshirish iqtisodiy zarurat ekanligini asoslab bergan[7].

Uning fikricha, fuqarolarning ta'limiga, tibbiyotga va kadrlarni to'ldirishga yo'naltirilgan ijtimoiy dasturga sarmoyalar kiritish-bu yangi texnologiyalarni yaratishga sarmoya kiritish bo'lib, faqat kelajakda katta foyda keltirishi mumkin degan g'oyani ilgari surgan.

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlardan A.O'lmasov hamda A.Vahobovlar moliyalashtirish iqtisodiyot subyekti faoliyatining pul bilan ta'minlanishi bo'lib, ular bir nechta usullar orqali amalga oshirilishini, jumladan, o'zini-o'zi moliyalashtirish, byudjet-

dan moliyalashtirish va homiyar tomonidan moliyalashtirishni e'tirof etgan. [8].

T.Malikov va N.Haydarovlarning fikricha, "Moliyalashtirish deyilganda rejada ko'zda tutilgan tadbirlarni amalga oshirish uchun subyektlarga byudjet va byudjetdan tashqari mablag'larni taqdim etish tushuniladi. U pul mablag'larini taqdim etishning o'ziga xos shakl va metodlari bilan xarakterlanadi hamda ma'lum bir prinsiplarga tayanadi. Ta'lim sohasi o'ziga xos moliyaviy mexanizm bilan tavsiflanadi.[9].

Moliyaviy rejalashtirish ob'ekti bo'lib YaIMni taqsimlash va qayta taqsimlash jarayonida shakllanadigan moliyaviy resurslar bo'lib, natijada har xil turdagi moliyaviy rejalar va prognozlar paydo bo'ladi. Moliyaviy rejalashtirishning maqsadi - faoliyatni zarur moliyalashtirish manbalari bilan ta'minlashdir. Moliyaviy rejalashtirish belgilangan maqsadlarni aniq moliyaviy ko'rsatkichlar shaklida o'zida mujassam etadi va rejada belgilangan rivojlanishning

iqtisodiy nisbatlarini moliyaviy resurslar bilan ta'minlaydi. Xarajatlarni rejalashtirish ob'ektiv ehtiyoj, komplekslik, ilmiy xususiyat, yetarlilik, samaradorlik va olingan byudjet va byudjetdan tashqari mablag'lardan foydalanishni nazorat qilish tamoyillariga muvofiq amalga oshirilishi kerak.

Zamonaviy xorijiy modeldagi ta'limni moliyalashtirishning asosiy tarkibiy qismi ta'lim muassasalarini davlat, xususiy tashkilotlar, oilalar, talabalarining o'zlari, homiyar, donor va xayriya tashkilotlari tomonidan birgalikda moliyalashtirishdir. Turli mamlakatlarda oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish manbalari har xil, masalan, AQShda oliy o'quv yurtlari turli manbalardan, jumladan hukumat, mahalliy hokimiyatlar, talabalar (o'qish to'lovi) va jismoniy shaxslardan daromad oladi.

Umuman olganda, jahon oliy kasbiy ta'lim tizimiga integratsiyalashuvning ijobiy va salbiy tomonlari ham bor (1-jadvalga qarang).

1-jadval

Ta'lim integratsiyasining ijobiy va salbiy ta'siri

Ijobiy jihatlari	Salbiy tomonlar
Mahalliy va Evropa diplomlarini o'zaro tan olish jarayonini o'rnatish	Davom etayotgan global tendentsiyalar bilan bog'liq jarayonlar milliy suverenitetning yo'qolishi va millatning o'ziga xosligi va "madaniy yuzi" ning yo'qolishi bilan bog'liq.
Rossiya ta'limini eksport qilish imkoniyati.	Institutlarning bir xilligi - bakalavr va magistratura
Ta'lim xizmatlarining ichki bozorida ta'limning raqobatbardoshligini oshirish	Ta'lim xizmatlari bozorida raqobatchilarning o'sishi - xorijiy ta'lim muassasalarining kirib kelishi
Talabalar va universitet o'qituvchilarining harakatchanligini oshirish	Mutaxassislarning chet elga chiqib ketish xavfi
Talabalar uchun o'qish davomida mamlakatni va ta'lim muassasasini o'zgartirish imkoniyati	Ta'lim muassasalari uchun bozor ulushini yo'qotish
Mas'uliyat bilan avtonomiya printsiplari, bu universitetlar avtonom va mas'uliyatli yuridik va ijtimoiy sub'ektlar sifatida o'z strategiyasini shakllantirish, o'qitish va ilmiy tadqiqotlar o'tkazishda ustuvorliklarni tanlash, resurslarni, profil dasturlarini sarflash va o'z mezonlarini belgilash huquqiga ega ekanligini anglatadi. professor-o'qituvchilar va talabalarni qabul qilish	Ta'limning kuchini yo'qotish xavfi - chuqurlik va fundamentallik, ayniqsa tabiiy fanlarda, hamda mehnat bozorida ish beruvchilar bakalavr darajasiga ega bo'lganlarni qabul qilishga tayyor emaslar, bu esa ushbu ilmiy darajaning past sifati bilan bog'liq

Manba: muallif tomonidan mustaqil ishlab chiqildi.

Shunday qilib, universitetlarni moliyalashtirishning yangi yondashuvlari byudjetdan moliyalashtirishning rivojlangan tizimi bilan bir qatorda turli manbalardan resurslarni jalb qilish uchun raqobatbardosh bozor vositalariga asoslanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ta'lim muassasalarini byudjetdan moliyalashtirish mablag'larining tarkibi va manbalari bo'yicha mavjud bo'lgan ilmiy tadqiqotlarni o'rganish, qiyosiy solishtirish, statistik ma'lumotlarni o'rganish va iqtisodiy jihatdan taqqoslash va tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, ilmiy abstraksiyalash, ma'lumotni guruxlash, analiz va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan keng foydalanilgan.

Tadqiqotning tahlili va natijasi. Davlat moliyasining har bir tarkibiy qismi muayyan funktsiya-

larni bajaradi va tegishli moliyaviy-iqtisodiy siyosatning amalga oshirilishini ta'minlaydi, muayyan ijtimoiy muammolarni hal qilishga hissa qo'shadi, madaniyat va san'atni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'lim muassasasi o'z faoliyatini qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyat organlari tomonidan belgilangan qonunchilik doirasida amalga oshiradi. Har qanday universitet tegishli vazirlik yoki idoraga bo'ysunadi. Normativ hujjatlar moliyalashtirish mexanizmi, normalari va standartlarini tartibga soladi. Qonun hujjatlarida ta'lim muassasalarining o'zini o'zi boshqarishi va ularning o'z faoliyatini mustaqil rejalashtirish, o'quv, ilmiy-tadqiqot, uslubiy, xo'jalik, moliya-xo'jalik faoliyati masalalarini hal etish huquqi nazarda tutilgan.

TDIU ning moliyaviy aktivlari buyicha ma'lumotlar

№	Ko'rsatkichlari	2019	2020	2021
1.	Ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shaklida ta'lim olishdan olingan tushumlar (111 subschyot)	52532138,3	129437120,3	120263421,5
2.	Byudjet tashkilotining rivojlanish jamg'armasi mablag'lari (112 subschyot)	2879550,3	5385394,5	3763285,4
3.	Boshqa byudjetdan tashqari fondlar (113 subschyot)	923631,8	923631,8	923631,8
4.	Depozitlarga qo'yilgan naqd pul (140 subschyot)	11427292,4	917292,4	60907292,4
Jami:		67762612,8	136663439,0	185857631,1

Manba: TDIU moliyaviy hisobotlari asosida muallif tomonidan mustaqil ishlab chiqildi.

Ilgari ta'limni o'z ichiga olgan davlat sektori muassasalari davlat tomonidan har tomonlama qo'llab-quvvatlanar edi. Davlat ta'lim sohasiga milliy daromadning kamida 10 foizi miqdorida byudjet mablag'lari, shuningdek asosiy faoliyat turlariga valyuta mablag'lari ajratadi. Ammo byudjet xarajatlarini rejalashtirish mexanizmining nomukammalligi va byudjet taqchilligi mavjudligi sababli, bugungi kunda ta'lim xarajatlari, shuningdek, madaniy va ijtimoiy xarajatlar ko'pincha "qolgan tamoyil" bo'yicha moliyalashtiriladi, ya'ni ularni qoplash uchun mablag'lar. xarajatlar oxirgi va boshqa zarur davlat xarajatlari qoplangandan keyin "qolgan" hajmlarda taqsimlanadi. Muassasa va ta'lim muassasalarining to'liq yoki qisman byudjetdan moliyalashtiriladigan, ularning ustav hujjatlarida nazarda tutilgan tadbirlarni amalga oshirishdan olingan mablag'lari foyda hisoblanmaydi va soliqqa tortilmaydi.

Byudjetdan moliyalashtirish - korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, quyi bo'g'in byudjetlariga ularning xarajatlarini to'liq yoki qisman qoplash uchun davlat byudjetidan qaytarib olinmaydigan mablag'lar berish. Oliy ta'lim muassasalarini byudjetdan moliyalashtirish moliyaviy resurslarni shakllantirish va ulardan foydalanishning me'yoriy usulini qo'llashga asoslanadi.

Shunday qilib, ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyoti shakllanishi sharoitida oliy ta'limni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmi ta'lim faoliyatining asosiy maqsadlariga erishish uchun ishlaydi. Shu bilan birga, ta'lim tizimi va oliy ta'limning moliyaviy mexanizmini, xususan, uning shaffofligi, samaradorligini oshirish, ijtimoiy va innovatsion intilishlarni kuchaytirish yo'nalishida takomillashtirish zarurati dolzarbdir.

Oliy ta'limni moliyalashtirish quyidagi tamoyillarga asoslanadi.

1) Kompensatsiya printsipi: davlat (mintaqaviy) byudjetda mablag'larning etishmasligi davlat (mahalliy hokimiyat) tomonidan universitetga berilgan boshqa qonunchilik vakolatlari bilan qoplash kerak;

2) oliy ta'limga qo'shimcha soliq huquqlarini berish tamoyili;

3) Bozor iqtisodiyoti sharoitida oliy ta'limni rivojlantirishga sarmoya kiritish tamoyili asosiy

element sifatida: universitetlar rivojlanishining istiqbolli yo'nalishlariga sarmoya kiritish va oliy ta'limda tadbirkorlikni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash;

4) qayta investitsiyalash tamoyili - kollej va oliy o'quv yurtlariga investitsiya imkoniyatlarini oshirish uchun davlat byudjeti mablag'larining dastlabki aylanmasi huquqini berish;

Davlat ta'lim muassasalari qo'shimcha pullik xizmatlar ko'rsatish huquqiga ega. Aholiga ko'rsatiladigan boshqa pullik xizmatlarga quyidagilar kiradi: qo'shimcha ta'lim dasturlari va pullik kasbiy tayyorgarlik, maxsus kurslar va fan tsikllarini o'qitish, repetitorlik va ayrim fanlarni chuqur o'rganish.

Ta'lim muassasalari davlat idoralari va tijorat muassasalari tomonidan olingan texnologik mahsulotlarga buyurtmalardan daromad olishlari mumkin. Shuningdek, siz o'quv adabiyotlari, o'quv kompakt diskleri, lug'atlar va boshqalarni sotishdan daromad olishingiz mumkin.

Ta'lim muassasalarining tadbirkorlik faoliyati - muassasaning asosiy vositalari va boshqa mulkini ijaraga berish, sotib olingan tovarlarni sotib olish va sotish, vositachilik xizmatlarini ko'rsatish, boshqa korxonalar va tashkilotlarning faoliyatida ishtirok etish, aksiyalar, obligatsiyalar va boshqa qimmatli qog'ozlarni sotib olish va ulardan daromad olish daromad keltiradigan faoliyatdan boshqa daromad[10].

Ta'lim muassasalari uchun qo'shimcha mablag'larni jalb qilish standartlarni pasaytirmaydi yoki byudjet mablag'larining mutlaq miqdorini kamaytirmaydi[11].

Hozirgi vaqtda o'quv asoslarini qo'llab-quvvatlash uchun foydalaniladigan homiylik mablag'lari soliqlar to'langanidan keyin kompaniyaning sof daromadiga hisobga olinadi. Bu homiylikni kompaniyalar uchun juda foydasiz qiladi. Ta'lim muassasalariga homiylikni rag'batlantirish uchun mavjud tartibni o'zgartirish kerak.

Ta'limni moliyalashtirishning etishmasligi ikki nuqtai nazardan ko'rib chiqilishi kerak[12]:

- ta'limni moliyalashtirish muammolarining miqdoriy xarakteristikasi bo'lgan davlat (shahar) byudjetidan ajratiladigan mablag'larning etarli emasligi, ya'ni real mablag'larning etishmasligi;

• ta'lim va ta'lim muassasalari o'rtasida byudjet mablag'larini taqsimlash samaradorligining etarli emasligi (yoki dalillarning etarli emasligi) ta'limni moliyalashtirish muammolarining sifat xususiyati hisoblanadi.

Byudjet jarayonini tashkil etishda byudjet xarajatlarining iqtisodiy tasnifi va byudjet mablag'larini taqsimlashda tasdiqlangan byudjet (ya'ni reja-

ga to'liq muvofiq) qoidalariga qat'iy rioya qilish kerak. Byudjet toifasidagi iqtisodiy moddalar bo'yicha ajratiladigan mablag'larning taqsimlanishi asosan ta'lim xodimlariga ijtimoiy ahamiyatga ega to'lovlar va ish haqi, jumladan, turli qo'shimcha to'lovlar va nafaqalar, talabalar uchun stipendiya va qo'shimcha haq to'lashga bog'liq.

3-jadval

TDIU ning debitorlik karzdorligi

№	Ko'rsatkichlari	2019	2020	2021
1.	Turli qarzdorlar bilan hisob-kitoblar (159 subschyot)	139076,7	446053	732197,1
2.	Byudjetdan tashqari Pensiya jamg'armasi bilan hisob-kitoblar (163 subschyot)	175201,7	-	260,1
3.	Hisobdor shaxslar bilan hisob-kitoblar (172 subschyot)	3690,7	10519,1	4003,1
4.	Talabalar bilan boshqa hisob-kitoblar (175 subschyot)	46164430,6	93233002,3	207406830,9
Jami:		46482399,7	93689574,4	208143291,2

Manba: TDIU moliyaviy hisobotlari asosida muallif tomonidan mustaqil ishlab chiqildi.

Shu bilan birga, ta'lim tartib-qoidalarini ta'minlash, ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini saqlash va rivojlantirish bilan bog'liq xarajatlari yetarli darajada moliyalashtirilmagan. Byudjet taqchilligi yuzaga kelgan taqdirda ta'limni moliyalashtirishning joriy tizimining samaradorligi quyidagi omillarga bog'liq[13]:

• byudjet klassifikatorlari loyihalariga muvofiq byudjet mablag'larini taqsimlash va ulardan maqsadli foydalanish (moliya organlari tushungani-dek) tamoyiliga amal qilish, bu esa resurslarni muayyan shart-sharoitlardan kelib chiqqan holda safarbar etish va muayyan muammolarni hal qilishga imkon bermaydi;

• byudjet xarajatlari ustidan nazoratni kuchaytirish, moliya organlariga ushbu mablag'larning har bir sarflanishining o'rinli ekanligini isbotlash zarurati ortib bormoqda, bu esa ta'lim muassasalarining huquqiy mustaqilligi va mustaqilligini inkor etadi;

• moliya institutlarining joriy tuzilmasi mablag'lar harakatini sekinlashtiruvchi ko'plab oraliq bo'g'inlarni o'z ichiga oladi;

• Byudjet smetalarini (reja hujjatlarini) o'zgartirish uchun qo'llaniladigan tartiblar ham moliyaviy resurslar oqimini murakkablashtiradi.

Umuman olganda, davlat bozoriga asoslangan ta'limni moliyalashtirish modeli shaxsni o'rganishda muvaffaqiyat qozonishga undaydigan strategiyalarni talab qiladi. Moliyaviy resurslar umumta'lim muassasalari faoliyati samaradorligini oshirishga sarflanadi. Bunday sharoitda ta'lim muassasasi ijtimoiy ziddiyatlarni kamaytirishga hissa qo'shadigan tuzilma sifatida qaraladi.

Xulosa va takliflar. Umumta'limni moliyalashtirish tajribasi va nazariyasini umumlantirish,

uni tizimlashtirish zarurati ushbu sohada "Ta'lim to'g'risida"gi qonun g'oyalarini oqilona hayotga tatbiq etishga yordam beradigan va har bir o'quvchiga bilim olish huquqini beradigan shunday yechimlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Xususan, tadqiqotimiz davomida ta'lim muassasalarini byudjetdan moliyalashtirish mablag'larining tarkibi va manbalari jarayonini takomillashtirish boyicha ushbu maqsadni qo'yish, bizning fikrimizcha, quyidagi strategik vazifalarni hal qilishni talab qiladi:

- mintaqa aholisining turli toifalari uchun to'liq umumiy ta'lim olish uchun foydalanish imkoniyati va teng imkoniyatlarning davlat kafolatlarini ta'minlash;

- hududiy umumta'lim tizimini davlat va jamiyat boshqaruvi mexanizmlarini shakllantirish;

- hududiy umumta'lim tizimi uchun kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishning yangi tizimini shakllantirish;

- ta'limni axborotlashtirishni rivojlantirish;

- umumiy ta'limni ta'lim siyosati sub'ektlari o'rtasida mas'uliyatni taqsimlash va ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari - o'qituvchi, o'qituvchi, ota-ona, ta'lim muassasasi rolini oshirishga asoslangan ochiq davlat-jamoat tizimi sifatida rivojlantirish.

Shu bilan birga, ta'limni moliyalashtirish tahlili quyidagi ikkita xususiyatni qamrab olishi kerak: miqdoriy va sifat, ta'lim sohasidagi byudjet mablag'larini taqchilligi hajmini nafaqat (lekin juda ko'p emas), balki kamchiliklarni aniqlash uchun byudjetni moliyalashtirishning amaldagi mexanizmi, shu jumladan uni tashkil etish va institutsionallashtirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. П.С. Кузьмин "Интеллектуальные системы учета электроэнергии: эмпирический анализ факторов восприятия технологии // СРРМ. 2021. №1.
2. И.Ферова, "Управление финансовой устойчивостью и финансовыми результатами," 2013.
3. Богомолова, О. Ю. "Влияние мотивационно-ценностной направленности студентов на готовность к будущей профессиональной деятельности." Образование личности 3-4 (2020): 86-93.
4. Белякова, С.А. "Необходимость изменений профессиограммы учителя: постановка проблемы." психология, образование: актуальные и приоритетные направления исследований. 2017.
5. Стецюнич Ю.Н. Знание особенностей финансирования образовательных учреждений в современных условиях как необходимость эффективного управления // Царскосельские чтения. 2015. №XIX.
6. Абанкина, И. В., Е. В. Савицкая. "Бюджетное финансирование образовательных учреждений: структура и источники денежных средств." Дагестан 6 (2012): 9.
7. Becker, Gary S., and Richard A. Posner. *Uncommon sense: economic insights, from marriage to terrorism*. University of Chicago Press, 2009.
8. O'lmasov A., Vahobov A. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik-T.: TDIU. 2014 409-bet.
9. Malikov T., Haydarov N. Davlat byudjeti. O'quv qo'llanma / Toshkent Moliya instituti. -T.: "Iqtisod-moliya", 2007. 84-bet.
10. Б. Юсупов, "Ўзбекистонда инновацион фаолиятни ривожлантиришда кичик тадбиркорлик имкониятларидан фойдаланиш," pp. 1-5, 2018.
11. Е.О. Гаспарович "Корпоративная культура и социальная ответственность: диагностика, планирование, развитие: учебно-методическое пособие: в 2 частях: Часть 1." (2019).
12. Е.Н.Мельников, "Критический анализ моделей управления денежным потоком," АУДИТ И ФИНАНСОВЫЙ АНАЛИЗ, no. 4'2011, pp. 0-5, 2011
13. О. Н. Мельников, В. Г. Ларионов, and Н. А. Ганькин, "Основные Этапы Инновационного Развития Организации Производства С Позиций Динамики Использования Принципов Бережливого Производства," Russ. J. Innov. Econ., vol. 6,

**ЎЗБЕКИСТОНДА ИННОВАЦИОН
ФАОЛИЯТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА
КИЧИК ТАДБИРКОРЛИК
ИМКОНИЯТЛАРИДАН
ФОЙДАЛАНИШ**

 https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a58

Ахмадалиев Аъзамжон Абдулвоҳидович -
Наманган муҳандислик-технология
институтини мустақил изланувчиси

Аннотация. Мақолада ҳудудлар молиявий имкониятлари шаклланиши ва мустақамланишида давлатнинг эркин иқтисодий зоналарни ривожлантириш сиёсати вазифалари самарали ижросининг аҳамияти, вазифалари, омиллари ва ҳозирги замон муаммоларини ёритишга ҳаракат қилинган. Ҳудуд молиявий имкониятларини махсус иқтисодий зоналар фаоллигини таъминлаш асосида ривожлантиришга оид жаҳон амалиёти ва мазкур механизмга ҳос замонавий трендлар тажрибаларини ўзлаштириш асосида унинг самарали восита ва усулларини қўллаш хусусиятлари ва вазифалари баён этилган. Ўзбекистон Республикасининг 2030 йилгача ижтимоий-иқтисодий ривожланиш истиқболларида ҳудуд молиявий имкониятларини махсус иқтисодий зоналар фаоллигини таъминлаш асосида ривожлантириш йўналишлари асослаб берилган.

Калит сўзлар: ҳудуд иқтисодиёти, ҳудуд иқтисодиётининг барқарор ривожланиш омиллари, ҳудуд молиявий имконияти, махсус иқтисодий зоналар, эркин иқтисодий зоналар, эркин иқтисодий зоналар фаоллиги, ҳудудлар молиявий имкониятларини ривожлантириш омиллари.

**О ФАКТОРАХ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ РЕГИОНА ПУТЁМ
ОБЕСПЕЧЕНИЯ АКТИВНОСТИ ОСОБЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН**

Ахмадалиев Аъзамжон Абдулвоҳидович -
соискатель Наманганского инженерно-
технологического института

Аннотация. В статье делается попытка осветить важность, задачи, факторы и современные проблемы эффективной реализации государственной политики развития особых экономических зон в формировании и укреплении финансового потенциала регионов. Особенности и цели применения его эффективных инструментов и методов основаны на мировом опыте развития финансового потенциала региона на основе обеспечения деятельности особых экономических зон и опыте современных тенденций, характерных для данного механизма. Обоснованы направления развития финансового потенциала региона в перспективе социально-экономического развития Республики Узбекистан до 2030 года на основе обеспечения деятельности особых экономических зон.

Ключевые слова: региональная экономика, факторы устойчивого развития региональной экономики, финансовый потенциал региона, особые экономические зоны, свободные экономические зоны, деятельность особых экономических зон, факторы развития финансовых возможностей регионов.